

Pokyny pro zapojování osob s duševním postižením do konzultací o politikách

Český

Inclusion Europe

Pokyny pro zapojování osob s duševním postižením do konzultací o politikách

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (dále jen „Úmluva“) vnáší významné změny do života lidí s duševním postižením a jejich rodin. Základním prvkem Úmluvy a nutným požadavkem pro její plné a účinné uplatnění je účast občanské společnosti, zejména osob se zdravotním postižením a organizací, které je zastupují. To je zdůrazněno v preambuli úmluvy, v níž se uvádí, že „osoby se zdravotním postižením by měly mít příležitost se aktivně zapojovat do rozhodovacích procesů o politikách a programech, zejména těch, které se jich přímo týkají.“¹

Přesto však se osoby s duševním postižením i po oněch mnoha letech od přijetí Úmluvy Valným shromážděním OSN nadále cítí vyřazeny a marginalizovány v rámci těchto konzultací a někdy dokonce i v rámci organizovaného hnutí osob se zdravotním postižením. Často je tomu tak v důsledku potenciálních obtíží souvisejících s přizpůsobením specifických potřeb podpory, které je vnímáno jako obtížné. Avšak osoby s duševním postižením jsou bez potřebné podpory fakticky vyloučeny z účasti jako zástupci svých vlastních organizací. To často vede k zapojení odborníků nebo členů rodin, kteří hovoří za tuto skupinu osob se zdravotním postižením namísto přímých konzultací s těmito osobami.

Inclusion Europe a její členové jsou toho názoru, že přímé zapojení osob s duševním postižením do všech procesů souvisejících se stanovením politik má zásadní význam. Proto má tato studie za cíl nastínit konkrétní zásady a techniky, které to umožňují a které pomohou lidem s duševním postižením získat hlas, jaký zasluhují.

1 Úmluva, odst. (o) preambule

1. Účast jako základní zásada Úmluvy

Účast osob s duševním postižením ve všech fázích vývoje politiky byla formálně stanovena Úmluvou OSN o právech osob se zdravotním postižením.

Obecné zásady Úmluvy jsou stanoveny v jejím článku 3. K těmto zásadám patří princip „plného a účinného zapojení a začlenění do společnosti“. Zásady stanovené v článku 3 fakticky představují hodnotový systém Úmluvy, jímž se řídí výklad a uplatňování všech ostatních práv a povinností, které jsou v ní stanoveny.

Článek 4 Úmluvy vyžaduje, aby státy, které jsou jejími stranami, konzultovaly s těmito osobami a aktivně je zapojovaly prostřednictvím jejich zastupitelských organizací do celého cyklu vývoje politik, včetně stanovení agendy, plánování a realizace těchto politik a také programů a služeb, které ovlivňují život osob se zdravotním postižením. Ustanovení článku 4 odstavec 3 uvádí, že státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy, musí úzce konzultovat s osobami se zdravotním postižením, včetně dětí, a aktivně je zapojovaly prostřednictvím organizací, které je zastupují.

A konečně úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením zakotvuje i účast organizací osob se zdravotním postižením v monitorovacím procesu jakožto logické dovršení cyklu vývoje politik. Článek 33 odst. 3 vyžaduje, aby se občanská společnost „účastnila procesu monitorování a aktivně se na něm podílela“. Státy, které jsou stranami Úmluvy, musí zajistit plnou účast,

což je mnohem důraznější povinnost než pouhé konzultace. Článek 33 odst. 3 rovněž umožňuje samostatnou účast osob se zdravotním postižením mimo rámec jejich organizací.

Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením ve svém článku 29 dále stanoví, že osoby se zdravotním postižením musí mít faktický přístup k politickému a veřejnému životu prostřednictvím uplatňování svého práva volit a být voleni. Tím tato úmluva zajišťuje osobám se zdravotním postižením možnost stát se členy politických stran nebo nevládních organizací. Státy, které jsou stranami této úmluvy, mají nejen povinnost umožnit existenci organizací zastupujících osoby se zdravotním postižením nebo organizací zdravotně postižených osob, ale také „aktivně podporovat prostředí, v němž se mohou osoby se zdravotním postižením účinně a plně podílet na řízení veřejných záležitostí“ a zajišťovat, aby byly těmto organizacím poskytnuty finanční zdroje a/ nebo organizační možnosti pro účast na občanské společnosti a politickém životě.

2. Smysluplná a efektivní účast

Přestože bylo již dosaženo významného pokroku při zapojování občanské společnosti do tvorby politik v jednotlivých evropských zemích, je pro osoby s duševním postižením a jejich rodiny nadále obtížné získat vlastní hlas, být slyšeny a navazovat dialog s vládami. Jejich odborné znalosti a zkušenosti nejsou často uznávány, a to nejen kvůli několika komunikačním bariérám a překážkám představovaným postoji vůči nim, nýbrž také proto, že často postrádají zdroje potřebné k tomu, aby na ně bylo pohlíženo jako na rovnoprávné partnery.

Účast osob s duševním postižením na rozhodovacím cyklu může samozřejmě

představovat výzvu a vyžaduje nová opatření a adaptaci a také spoustu flexibility. Smysluplná účast vyžaduje, aby proces zapojování osob s duševním postižením a jejich zástupců byl realizován otevřeně a transparentně.

Následující principy je nutno respektovat ve všech oblastech politiky jako základ pro zapojení lidí s duševním postižením.

Adekvátní zastoupení

Vlády a zároveň i širší skupiny občanské společnosti by měly aktivně usilovat o účast osob s duševním postižením. Dosažení toho vyžaduje uplatnění různorodých přístupových opatření. Organizace sdružující osoby s duševním postižením a jejich rodiny by měly být aktivně povzbuzovány ke jmenování osob ze svého středu, které prosazují jejich zájmy – tzv. sebeobhájců – svými zástupci na těchto konzultacích.

Je také důležité zajistit, aby poskytovatelé služeb, včetně zdravotnických odborníků a pracovníků v oblasti sociální péče, kteří tvrdí, že prosazují zájmy svých pacientů/klientů, nebyli těmi hlavními zainteresovanými osobami, s nimiž má být konzultováno. Přestože tito pracovníci tak mohou činit v dobré víře, je nutno se této praxe vyvarovat, protože tyto osoby nemohou nahradit hlasy osob s duševním postižením.

Včasně a nepřetržitě zapojení občanské společnosti

Osoby s duševním postižením by měly zapojeny do procesu plánování politik od jeho časných fází, aby bylo možno zajistit smysluplnost metod jejich účasti a aby osoby s duševním postižením měly potřebný čas k poskytnutí hodnotného příspěvku do rozhodovacího procesu. Je důležité, aby vlády uznávaly, že osoby s duševním postižením a jejich rodiny jsou odborníky, co se týče jejich vlastního života.

Účast těchto osob by měla být zachována po celý rozhodovací cyklus: při stanovení agendy, plánování, realizaci a monitorování a při hodnocení politik a služeb. Tento proces konzultací a účasti by měl probíhat na všech úrovních, ať již místních, regionálních, národních, evropských nebo mezinárodních, tak aby mohl plně reprezentovat celou společnost.

Přístupné a různorodé formy začlenění, včetně přiměřeného přizpůsobení k zajištění efektivní účasti

Smysluplná účast vyžaduje, aby bylo k dispozici více jejích forem. Pokud je účast zajišťována pouze formou tradičních setkání, mohou být takové účasti vyloučeny osoby, které nejsou schopny cestovat nebo které si dostatečně nedůvěřují na to, aby mohly vystoupit na veřejných místech nebo před velkými skupinami. Existuje široká škála možností k zajištění efektivní účasti, například prostřednictvím individuálních nebo skupinových pohovorů nebo pořádání focus groups s rodinnými příslušníky a/ nebo se sebeobhájci. Účast mohou rovněž zlepšit jednoduché internetové dotazníky se zvukovými a obrazovými prvky.

Pouhé vyzvání lidí s duševním postižením k účasti bohužel nepostačuje, protože mohou narážet na různé překážky účasti a být vylučováni z diskusí. Pravidelné přestávky ve schůzích mají pro osoby s duševním postižením zásadní důležitost. Náležitě strukturované pořady jednání s jednoznačnými tématy, snadno pochopitelnými texty a také podklady zaslané předem k usnadnění přípravy, to vše jsou důležité příklady přiměřeného přizpůsobení. Vlády by rovněž měly zajistit, aby jim osoby s duševním postižením přímo sdělily, jaký druh přizpůsobení by mohly potřebovat.

Budování kapacit, zdroje a seznamování se správnou praxí

Lidé s duševním postižením se nemohou rovnoprávně účastnit, nejsou-li informováni o svých právech, zejména o právu podílet se na řešení záležitostí, které se jich týkají. Proto osoby s duševním postižením a jejich rodinní příslušníci potřebují znát lidská práva, včetně práv zakotvených v Úmluvě. Potřebují se rovněž naučit způsobu, jak se zapojovat do politických debat. Sebedůvěru a dovednosti potřebné pro účast na jednáních je nutno učit prostřednictvím různých činností v rámci budování kapacit.

Organizace osob se zdravotním postižením by však měly dostávat při tomto budování kapacit podporu od států, které jsou stranami Úmluvy, tak jak to požaduje článek 29. Budování kapacit by mělo být k dispozici pro rodinné příslušníky, osoby se zdravotním postižením a pro organizace, které je zastupují. Kapacitu lze rozvíjet řadou různých způsobů, mj. prostřednictvím seminářů, konferencí, knih a internetových zdrojů.

3. Organizovaná občanská společnost v oblasti duševního postižení

Spolu s opouštěním tradičního medicínského pojetí duševního postižení došlo v celé Evropě v padesátých letech 20. století ke vzniku a rozvoji organizací rodin osob s duševním postižením. Toto hnutí chtělo dostat své děti z nemocnic a psychiatrických oddělení a zaměřilo se spíše než na lékařskou péči na vzdělání, školení a integraci do společnosti.

Založení „Evropské ligy společností pro osoby s mentálním postižením“ v roce 1960 ukázalo potřebu úzké celoevropské spolupráce. Tato spolupráce dosáhla brzy poté – v roce 1964 – celosvětové úrovně, což vedlo ke změně jména této organizace na „Mezinárodní ligu společností pro osoby

s mentálním postižením“, která se nyní nazývá Inclusion International.

Kořeny tohoto hnutí, které má svůj základ v rodinách, jsou pevně zakotveny ve filosofii svépomoci. Kdekoli nejsou ustanovení pro lidi s duševním postižením dostačující nebo nové koncepce vyžadují nové druhy podpůrných služeb, stojí toto hnutí v čele vývojových aktivit, lobbuje u vlád za potřebnou podporu a v mnoha případech začalo poskytovat podpůrné služby svépomocí. Tomu napomohl další důležitý princip tohoto hnutí – a sice že rodinní příslušníci musí mít většinu v rozhodovacích orgánech.

V osmdesátých letech dvacátého století bylo toto hnutí také prvním, které uznalo, že se lidé s duševním postižením musí sami podílet na rozhodnutích, která se týkají jejich životů. Od té doby došlo během uplynulých 30 let ve velmi značné míře k uznání a rozvoji tohoto principu ve všech evropských zemích a lidé s duševním postižením, kteří hájí svá vlastní práva, se začali sami označovat za „sebeobhájce“.

Dnes existují ve všech evropských zemích sebeobhajovací skupiny nebo organizace. Tyto organizace zajišťují podporu vrstevníků a školení, vyjadřují své zájmy a jsou důležitým motorem rozvoje. Na evropské úrovni jsou tyto organizace sdruženy do Evropské platformy sebeobhájců (EPSA).

V některých zemích založili lidé s duševním postižením své vlastní národní, regionální nebo místní organizace sebeobhájců, což jsou právně samostatné nevládní organizace. V jiných zemích vytvořili skupiny pod zastřešením rodinných organizací a rovnoprávně se podílejí na jejich rozhodování.

Dvěma velmi obtížnými otázkami oblasti sebeobhajoby bez ohledu na její organizovanost jsou však politické uznání a financování. Vlády evropských zemí velmi často neposkytují nutnou finanční podporu

sebeobhajoby, v důsledku čehož tento důležitý bezprostřední hlas lidí s duševním postižením závisí na sporadické podpoře z jiných stran.

Vlády evropských zemí mají důležitou úlohu spočívající v tom, že budou trvat na tom a že zajistí, aby konzultace s hnutím osob se zdravotním postižením vždy začleňovaly osoby s duševním postižením, nejenom aby naslouchaly hlasům, které za ně hovoří. Takovéto politické uznání těchto lidí jako rovnoprávných občanů posílí jejich hlas ve všech politických oblastech.

4. Potřeba dostupných a včasných informací

Lidé s duševním postižením jsou odborníky na otázky, které se dotýkají jejich vlastního života a mohou přinášet cenný vklad do politik, pokud mají podporu pro tuto činnost. Úmluva ve své preambuli uznává, že postižení je nejen důsledkem zhoršeného zdravotního stavu, nýbrž i bariér, které brání plnému a účinnému zapojení těchto lidí do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními. Nedostatek dostupných a včasných informací může tedy dále udržovat sociální vyloučenost a odepírat lidem se zdravotním postižením možnost nechat slyšet jejich hlas v politickém procesu.

V zájmu odstranění tohoto stavu a dodržení článku 9 úmluvy, který stanoví, že informace určené široké veřejnosti musejí být dány k dispozici osobám se zdravotním postižením „v dostupném formátu a technologiích“, musí tvůrci politiky zajistit, aby poskytli lidem s duševním postižením prostředky k účinné účasti ve všech fázích vývoje politiky.

Se zřetelem na to, že lidé s duševním postižením mohou jen obtížně porozumět některým dokumentům nebo že budou pravděpodobně potřebovat více času

k pochopení složitých otázek, musí být veškeré informace poskytované lidem s duševním postižením snadno srozumitelné. Přestože neexistuje žádná právní definice snadno srozumitelného textu, Evropské standardy pro zajištění čitelnosti a srozumitelnosti informací² mohou vždy pomoci tvůrcům politik vytvářet přístupné verze jejich dokumentů.

Existuje několik způsobů, jak převést obvyklý text na snadno čitelný a jak zajistit, aby tento převod byl skutečně srozumitelný pro lidi se širokou škálou příznaků duševního postižení. Jedním z těchto způsobů by bylo vytvořit čitelný převod a poté požádat lidi s duševním postižením, aby jej zkontrolovali. Dalším více participačním přístupem, který by byl určitě vhodnější, je pracovat s lidmi s duševním postižením od samého začátku zpracovávání tohoto textu. U obou těchto způsobů je nutno nechat otestovat snadno čitelný text jak jednotlivci, tak i skupinou a stejně tak i lidmi a rozsáhlou škálou schopností a s různou mírou zkušeností.

V každém z těchto případů by konečný produkt měl být přizpůsoben cílovému posluchačstvu, měl by být jasný a přizpůsoben příslušnému věku. Zejména děti s duševním postižením by měly být konzultovány ohledně otázek, které jsou pro ně důležité, jelikož článek 7 Úmluvy stanoví jednoznačně, že „děti se zdravotním postižením mají na rovnoprávném základě s ostatními dětmi právo svobodně vyjadřovat své vlastní názory ve všech záležitostech, které se jich dotýkají, přičemž se jejich názorům musí věnovat náležitá pozornost odpovídající jejich věku a zralosti a při realizaci tohoto jim musí být poskytována pomoc přiměřená jejich zdravotnímu postižení a věku.“ Vlády musí zajistit výběr toho nejvhodnějšího formátu pro poskytování veškerých informací, ať již písemného, elektronického, zvukového nebo obrazového.

V písemném textu je nutno standardně používat jednoduchá slova, která musí být používána soustavně v celém textu a v případě potřeby i vysvětlena. Věty by měly být krátké a stručné, každá věta by měla nejlépe obsahovat jen jednu myšlenku a na každém řádku by měla být jen jedna věta. Je třeba se vyhýbat trpnému rodu, stejně jako procentům a velkým číslům. Navíc mohou být písemné informace snáze pochopitelné pro lidi s duševním postižením, jsou-li doprovázeny obrázky.

Vzhledem k tomu, že Úmluva prosazuje ve svém článku 9 přístup osob se zdravotním postižením k novým informačním a komunikačním technologiím a zvláště k internetu, měly by vlády zajistit, aby byly veřejné webové stránky přístupné osobám s duševním postižením. I když pravidla týkající se písemného textu platí rovněž pro webové stránky, instalace softwaru, například čtečky obrazovek, by mohla dále pomoci lidem s duševním postižením při navigaci webových stránek. Dalším důležitým prvkem pro lidi se zdravotním postižením jsou vyhledávací nástroje, stejně jako zajištění toho, aby domovské stránky jednoznačně vysvětlovaly, čeho se dané webové stránky týkají, a aby byly ve všech součástech webových stránek používány stejné navigační lišty.

Velmi užitečným nástrojem pro sdílení informací s lidmi s duševním postižením jsou videozáznamy. Takové videozáznamy však musí být jednoduché a nesmí trvat déle než 30 minut. Použité titulky musí být snadno čitelné a musí zůstat na obrazovce dost dlouho, tak aby je lidé s duševním postižením stihli přečíst. Veškeré zvukové informace by se měly řídit podobnými pravidly a ti, kteří je předkládají, by měli mluvit pomalu a jasně, dělat pauzy a několikrát opakovat důležité informace.

Jelikož lidé s duševním postižením mohou potřebovat více času na to, aby se vyjádřili ke konzultacím, musí s tím tvůrci politik počítat ve svém plánování. Přestože může

² Inclusion Europe, Brusel, 2010

sebeobhájčům trvat déle, než pochopí informace a připraví si odpověď, má jejich hlas zásadní důležitost při vytváření politiky, která se dotýká jejich života a je nutno podniknout veškerá opatření k zajištění toho, aby tito lidé byli začleněni do diskusí. Je důležité, aby vlády uznaly, že osoby se zdravotním postižením mají odborné znalosti a přiměřeně se jim přizpůsobit, a podpořit je tak při vyjadřování jejich názorů.

5. Pokyny pro zapojení do konzultací

Lidé s duševním postižením mají při účasti na konzultacích tři hlavní požadavky:

- potřebují získat ve snadno srozumitelném jazyce informace, které jsou pro ně v jejich situaci relevantní,
- potřebují mnohem více času k diskusi a porozumění,
- potřebují nezávislou podporu, která jim pomáhá přijímat vlastní rozhodnutí.

Podle naší zkušenosti lze všechny konzultace a setkání s občanskou společností přizpůsobit tak, aby umožnily aktivní účast lidí s duševním postižením. Pokud však nejsou tyto požadavky splněny, je účast sebeobhájců jen symbolická a může poškodit sebeúctu účastníků.

Přestože povzbuzujeme a podporujeme veškeré úsilí o zajišťování většího začleňování do konzultací většinové společnosti, mohou být v některých situacích zapotřebí konzultace pouze se sebeobhájci, které mohou umožnit náležitější projednání a formulaci specifických záležitostí.

Pokyny pro písemné konzultace

Písemné konzultace prostřednictvím internetu jsou jedním z hlavních nástrojů používaných tvůrci politiky na národní a evropské úrovni. Zásady pro volbu metodiky, kterou je nutno použít, stanovují

Pokyny Evropské komise ke konzultacím se zainteresovanými osobami (Stakeholder Consultation Guidelines). V praxi však jsou lidé s duševním postižením jakožto zainteresované osoby nadále v nebezpečí, že budou z těchto konzultací vyloučeni.

To je obecně způsobeno těmito třemi problémy týkajícími se přístupnosti:

1. **Přístupnost technologie:** lidé s duševním postižením mají nadále omezenější přístup k internetovým konzultacím v porovnání s ostatními občany.
2. **Přístupnost obsahu:** otázky jsou často formulovány způsobem, který lze jen obtížně obecně vztáhnout na všechny evropské občany.
3. **Přístupnost kanálů pro vyjádření ke konzultacím:** pro mnoho lidí s duševním postižením je obtížné vyjadřovat své názory. Potřebují buď podporu jiných lidí, nebo by jim mělo být umožněno předkládat své příspěvky formou zvukových nahrávek.

Pokud jsou lidé s duševním postižením jednoznačně identifikováni jako cílové skupiny v konzultacích, je nutno vyvarovat se těchto problémů nebo je lépe řešit.

Pokyny pro zapojení lidí s duševním postižením do konzultačních setkání většinové společnosti

Přestože se stále více lidí s duševním postižením aktivně účastní akcí společně s mnoha dalšími účastníky, jsou často zklamáni, když je nemohou sledovat a nemohou se jich plně účastnit, protože nebyla dodržena některá základní pravidla přístupnosti.

Organizátor jakékoli konzultace týkající se politiky většinové společnosti by měl již od samého počátku plánovacího procesu zvažovat otázku přístupnosti. Péče o tyto

otázky od samého začátku se ukázala jako neúčinnější nástroj, jímž se lze rovněž vyhnout nákladným změnám programu a místa konání. Organizace Inclusion Europe zpracovala tři klíčové zdrojové materiály k usnadnění této činnosti:

1. Pravidla pro organizátory schůzí a konferencí („Guidelines for Organizers of Meetings and Conferences“), která pomáhají v procesu plánování.
2. Pravidla pro řečníky („Rules for Speakers“), která lze rozeslat všem řečníkům dlouho před danou akcí.
3. Pravidla pro schůze („Rules for Meetings“), která by měla být rozdána všem účastníkům spolu s přístupovými kartami na akci.

Toto jsou nejdůležitější doporučení:

Referáty a materiály:

ty materiály, které mají klíčový význam pro pochopení a sledování konference, musí být převedeny do snadno srozumitelného jazyka. Měly by být zaslány účastníkům nejméně dva týdny před danou akcí, jelikož tyto texty představují stručné shrnutí obsahu kompletních referátů, pomáhají všem účastníkům a dají se snadno přeložit do jiných jazyků.

Přípravná schůze:

schůze pořádaná ještě před skutečným zahájením konference. K účasti na ní by měly být pozváni všichni účastníci s duševním postižením spolu s jejich průvodci. Cílem těchto schůzí je:

- vysvětlení způsobu, jakým bude konference organizována, která zasedání budou přístupná a jaká opatření ohledně přístupnosti mohou lidé očekávat
- vysvětlení témat a obsahu jednotlivých zasedání snadno srozumitelnými slovy
- pomoc účastníkům s duševním postižením, aby si vytvořili vlastní představu a formulovali své otázky

ohledně různých témat

- upozornění účastníkům na řádné užívání přístupových karet a obecná pravidla schůze.

Přístupná zasedání:

zejména u velkých akcí nemusí být vždy možné zajistit přístupnost všech zasedání lidem s duševním postižením, například během vědeckých prezentací. Zajistěte, aby byl v těchto případech připraven alternativní program a/nebo aby byla nepřístupná zasedání rovnoměrně rozvržena v rámci konferenčního dne. Je rovněž velmi důležité jasně označit přístupná zasedání v programu a oznámit na zahájení každého zasedání, zda bude nebo nebude přístupné.

Přestávky:

pro účastníky s duševním postižením může být obtížné sledovat dlouhé zasedání bez přestávek. Přístupná zasedání by tedy neměla být příliš dlouhá. Za účelem zvýšení účasti a zajištění srozumitelnosti pro lidi s duševním postižením může být užitečné vyhlásit po prezentaci a před diskusí krátkou přestávku, během níž budou mít průvodci možnost ještě jednou vysvětlit některé myšlenky přednesené během prezentace.

Pracovní skupiny:

pro všechny účastníky schůze nebo konference (i pro účastníky s duševním postižením) může být zajímavé působit v určitých okamžicích v pracovních skupinách nejvýše o 20 osobách. Sdílení a výměna informací je pro účastníky důležitá a pro každého je často snazší tak činit v malých skupinách spíše než na plenárním zasedání.

Tlumočení:

co se týče mezinárodních setkání, je velmi důležité pomýšlet na usnadnění srozumitelnosti zajištěním tlumočnicků.

Lidé s duševním postižením obvykle nehovoří jinými jazyky. Někdy pro ně sice mohou překládat jejich průvodci, ale to potřebuje čas a řečník musí přednášet svou prezentaci velmi pomalu.

Pravidla pro řečníky:

je velmi důležité, aby si všichni řečníci uvědomil ještě před přípravou svých prezentací, že plánují přístupnou akci.

Vizuální pomůcky:

„jeden obrázek má větší cenu než tisíc slov“ a umožňuje lidem s duševním postižením mnohem lépe sledovat prezentace. Požádejte všechny řečníky, aby si zpracovali podkladové materiály, které užívají i obrázky a komunikační symboly. Prezentace v PowerPointu, diapozitivy nebo videonahrávky mohou pomoci podpořit jejich vystoupení. Zajistěte, aby bylo k dispozici potřebné technické vybavení.

Vývoj specifických konzultací s lidmi s duševním postižením a s jejich organizacemi

Focus groups určené podle specifických potřeb lidí s duševním postižením mohou být efektivním nástrojem pro jejich zapojení do konzultací. Je však nutno zajistit reprezentativní výběr účastníků. V tomto procesu výběru je nutno věnovat zvláštní pozornost lidem s těžkým postižením nebo s komplexními potřebami.

Vhodným způsobem, jak organizovat tento druh konzultací, je zapojit sebeobhajující organizace nebo skupiny. Je-li jim poskytnut dostatečný čas k přípravě, mohou diskutovat o daných záležitostech se svými členy a předkládat tak názory více lidí.

Při organizování takových konzultačních focus groups je nutno poskytnout účastníkům dostatečný čas na přípravu a také dostatečně zkušeného a nezávislého moderátora pro diskuse.

Inclusion Europe
Rue d'Arlon 55 – B
1040 Brussels – Belgium
secretariat@inclusion-europe.org
Tel.: +32-2-502 28 15
Fax : +32-2-502 80 10
www.inclusion-europe.org

Na financování se podílí Evropské komise